

УДК 378.014(477)

С. А. Вавренюк,
к. держ. упр., старший викладач кафедри піротехнічної та спеціальної підготовки,
Національний університет цивільного захисту України

ПРОБЛЕМИ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ

S. Vavrenyuk,
PhD in Public Administration, lecturer of the Department of pyrotechnic and special training,
National university of civil protection of Ukraine, Kharkiv

PROBLEMS OF THE BOLOGNA PROCESS FOR THE SYSTEM OF HIGHER EDUCATION OF UKRAINE

Статтю присвячено проблемам у системі освіти України, які викликані участю у Болонському процесі. Автор проводить аналіз існуючих проблем вищої школи, опираючись на нинішню ситуацію та попередній досвід побудови системи вищої освіти.

Вивчаючи процес реформування вищої школи України, враховуючи концепції Болонського процесу, автор статті говорить про те, що існує необхідність брати до уваги не тільки позитивні моменти розвитку освіти, але так само враховувати проблеми, серед яких автор виділяє проблему реструктуризації вищої освіти, перехід на дворівневу систему освіти, проблема підготовки кадрів тощо.

У висновку автор робить висновок про необхідність підтримки з боку держави на інституційному рівні для вирішення існуючих проблем системи вищої освіти України, пов'язаних з Болонським процесом.

The article is devoted to problems in the education system of Ukraine, which are caused by participation in the Bologna process. The author analyzes the existing problems of higher education, relying on the current situation and previous experience in building a higher education system.

Studying the process of reforming the higher school in Ukraine, taking into account the concept of the Bologna process, the author of the article says that there is a need to take into account not only the positive aspects of the development of education, but also to take into account the problems, among which the author identifies the problem of restructuring higher education, the transition to a two-tier system education, the problem of training, etc.

In conclusion, the author concludes that there is a need for support from the state at the institutional level to solve the existing problems of the higher education system in Ukraine related to the Bologna process.

Ключові слова: вища школа, Болонський процес, система вищої освіти, реформування освіти, навчальні заклади, освітній процес.

Key words: Higher School, Bologna Process, Higher Education System, Reform of Education, Educational Institutions, Educational Process.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Формування основних особливостей вищої школи в Україні припадає на ХХ ст. Опираючись на вимоги свого часу, вищі навчальні заклади держави отримали великий досвід з підготовки спеціалістів різних

галузей. При цьому на формування та здійснення вищої освіти впливали соціально-економічні фактори та існуюча ідеологія. Вони визначали структуру, зміст, форми та методи навчально-виховного процесу вищої школи.

Зазначимо, що той ідеологічний та тоталітарний режими, які існували протягом минулого століття суттєво пригнічували та гальмували розвиток творчої та ініціативної особистості. Після становлення демократичного суспільства, а також появи нових соціально-економічних реалій виникає проблема пошуку іншого підходу до організації діяльності вищої школи.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Багато дослідників, серед яких ми можемо назвати С.М. Домбровську, В.П. Андрущенко, І. Підласого та ін., вказують, що однією із важливих та актуальних проблем процесу реформування системи вищої освіти в контексті Болонського процесу, потрібно вважати приведення до загальної структури основ системи вищої освіти нашої держави, яка має яка має свої досягнення в галузі освіти, які можуть стати якісним фундаментом при побудові нових перспектив розвитку, з огляду на інноваційні підходи Болонського процесу.

У зв'язку з цим постає питання появи проблем розвитку сучасної системи вищої освіти в Україні, викликані положеннями Болонського процесу.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Визначення проблем вищої освіти, які пов'язані з Болонським процесом та процесом реформування взагалі.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Перші вищі навчальні заклади почали виникати ще у XVII ст. Говорячи про вищу освіту в Україні, варто зазначити, що вона має досить тривалу та давню історію становлення та розвитку, й може вважатися однією з найкращих за своїми фундаментальними якостями.

У залежності від особливостей та перспектив розвитку держави, її соціально-економічного зростання та загальносвітових процесів та тенденцій визначаються завдання вищої освіти. Ми намагаємось будувати суверенну, правову та демократичну державу, в якій система вищої освіти вважається провідним соціальним інститутом, який і визначає, в значній мірі, успішність усього будівництва майбутнього. Тому освіта є основою інтелектуального, культурного, соціального, духовного та економічного розвитку суспільства та держави. Мета освіти полягає в забезпеченні всебічного розвитку людини як особистості, винайдення в ній талантів, фізичних та розумових здібностей, виховування високих моральних якостей, формуванні свідомості громадян до суспільного вибору, дотримуючись такої позиції, яка буде збагачувати інтелектуальний, творчий та культурний потенціал свого народу, збільшуючи його освітній рівень, й забезпечувати народне господарство кваліфікованими спеціалістами.

Важливе місце в системі освіти України відводиться саме вищій освіті, оскільки вона по праву може вважатися мірилом інтелектуального багатства суспільства, виступаючи, як засіб для соціально-економічного прогресу держави.

Разом з цим, слід зазначити, що в будь-якому розвиненому громадянському суспільстві розвиток освіти буде сприяти підготовці освітніх, моральних, мобільних,

конструктивних та практичних людей, які у свою чергу будуть мати почуття відповідальності за процвітання своєї держави та її майбутнє.

У травні 2005 року Україна приєдналась до Болонського процесу, який позитивно впливає на інтеграцію української освіти у єдиний європейський простір. На сьогоднішній день в рамках Болонського процесу формуються зв'язки координації, що дозволяють далі зміцнювати зв'язаність систем, які інтегруються в єдине ціле [6, с. 30].

Що стосується України, то проблеми реструктуризації пояснюється тим, що існуюча система освіти на протязі багатьох десятиліть опиралась на однорівневі програми, при тому, що орієнтувалась на підготовку спеціаліста з вищою професійною освітою, освітня траєкторія якого визначалась на вході у систему при відсутності можливості її зміни у процесі навчання. Головна відмінність багаторівневої системи дозволяє забезпечити можливість виходу із системи на різних етапах з освітніми дипломами різних рівнів.

У зв'язку з цим, українська освітня система зараз знаходиться у процесі інтенсивного розвитку. Ми можемо побачити, що національна доктрина вибрала пріоритет освіти в державній політиці держави, називаючи її галуззю відповідальності та інтересів країни. Тут важливим моментом є те, що однією із важливих частин реформи вищої школи виступає проблема інтеграції української освіти у світову освітню систему, враховуючи глобальні тенденції сучасності.

Проблема реформування вищої освіти, а також його основні напрямки в Україні регламентовані Указом Президента України від 14 вересня 2000 року "Про програму інтеграції України в Європейський Союз", а також у різних розпорядженнях Кабінету Міністрів, в рішеннях Міністерства освіти та науки України. Окрім цього, національна доктрина розвитку освіти відповідає проведеної експертизи Ради Європи.

Болонський процес для вітчизняної вищої освіти став важливим фактором подальшого його розвитку в європейському напрямку. Не менш важливим стає те, що розвиток вищої освіти у нашій державі у більшості опирається на перспективу рівноправної співпраці та взаємної перебудови усіх освітніх систем Європи, зберігаючи своєрідність кожної із них, прагнучи до єдності. Саме такий підхід дає можливість входити до європейської системи освіти, опираючись на свій академічний та педагогічний досвід, вносячи особливий внесок у європейський культурний та освітній простір, демонструючи свої сильні позиції [3, с. 15—16].

Формування основних особливостей вищої школи в Україні припадає на XX ст. Опіраючись на вимоги свого часу, вищі навчальні заклади держави отримали великий досвід з підготовки спеціалістів різних галузей. При цьому на формування та здійснення вищої освіти впливали соціально-економічні фактори та існуюча ідеологія. Вони визначали структуру, зміст, форми та методи навчально-виховного процесу вищої школи [5, с. 151]. Зазначимо, що той ідеологічний та тоталітарний режими, які існували протягом минулого століття суттєво пригнічували та гальмували розвиток творчої та ініціативної особистості. Після становлення демократичного суспільства, а також появи нових соціально-еко-

номічних реалій виникає проблема пошуку іншого підходу до організації діяльності вищої школи.

Говорячи про сучасну систему освіти, яка опирається на діюче українське законодавство, вона передбачає підготовку спеціалістів на рівні початкової, середньої та вищої освіти, кожен з яких поділяється на різні ступені. Так, у системі вищої освіти можлива підготовка кадрової вищої школи, яка ведеться на двох послідовних ступенях — бакалавра та магістра. Передбачено, що поділення підготовки кадрів на такі ступені надає можливість раціоналізувати терміни навчання, дозволяючи створювати гнучкі освітні програми для вирішення проблем того чи іншого регіону, котрі пов'язані з забезпеченням кадрів [1, с. 6].

Однак стандартна болонська формула 3+2 не є для України оптимальною, так як багато європейських країн практикують дванадцятирічну та тринадцятирічну середню освіту, яка має певну професіоналізацію на останніх роках навчання, тоді коли в Україні практика дванадцятирічної загальної освітньої школи впроваджується відносно недавно [2, с. 14]. В Україні профільний підхід до організації освітнього процесу у старшій школі проходить стадію реформування та становлення. Це призводить до того, що на перших курсах закладів вищої освіти лежить освітній та орієнтаційний компонент, який не реалізується у середній школі, особливо в галузі дисциплін спеціалізації.

Потрібно зазначити, що реформа вищої освіти може виступати як частина загального процесу модернізації вищої школи країни, тому вимагає розробки особливої підходу до поставлених задач перед вищою школою. В першу чергу, це пов'язано з тим, що вища освіта вважається не тільки елементом освітньої системи, але й містить в собі особливості інституту збереження ідентичності та відтворення національної освіти, разом з тим, що вона є галуззю генерування та реалізації інноваційних ідей [4, с. 152]. Це говорить нам про те, що важливе місце відводиться досягненню балансу між існуючими традиціями та отримуваними інноваціями, які потребують адаптації до українського освітнього контексту.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, реалізація болонських рекомендацій у нашій державі на практиці має ряд труднощів. Серед них ми можемо виділити проблему признання першої сходинки вищої освіти працедавцями, відсутність комплексної програми по переходу на два цикли, і, що найважливіше — недостатня розробка законодавчої бази, яка забезпечує процес реформування та відсутність додаткового фінансування для створення нових навчальних програм.

Вказані проблеми на інституційному рівні на сьогоднішній день можуть бути вирішені тільки передовими українськими закладами вищої освіти. При тому, що більшість університетів, для того, щоб брати участь у Болонському процесі, потребують послідовної підтримки зі сторони держави.

Література:

1. Андрущенко В.П. Теоретико-методологічні засади модернізації вищої освіти в Україні на рубежі століть

(за матеріалами доповіді, виголошеної на засіданні загальних зборів АПН України 23 листопада 2000 р.) // В.П. Андрущенко // Вища освіта України. — 2001. — №2. — С. 5—13.

2. Андрейчук С. Управлінські засади розвитку вищої освіти України в умовах інтеграції в європейський освітній простір // Ефективність державного управління. — Львів: Вид-во ЛРІДУ НАДУ, 2007. — Вип. 12. — С. 13—18.

3. Вавренюк С.А. Государственное регулирование реформирования высшего образования Украины на современном этапе / С.А. Вавренюк // East journal of security studies: наук. журнал. — Х.: Вид-во НУЦЗУ — Гданськ (Польща), 2018. — Вип. 2 (12). — С. 15—24.

4. Вавренюк С.А. Підходи та інноваційні технології в освітньому просторі / С.А. Вавренюк // Збірник матеріалів XIV Міжнародної конференції "Стратегія якості у промисловості і освіті", 4—7 червня 2018 р., Варна, Болгарія. — С. 151—154.

5. Домбровська С.М. Якість освіти як одна з запорок вдалого державного реформування вищої школи України / С.М. Домбровська // Актуальні проблеми державного управління. — 2011. — № 1. — С. 149—154.

6. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології: Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / І.П. Підласий. — К.: Слово, 2004. — 616 с.

References:

1. Andrushchenko, V.P. (2001), "Theoretical and methodological principles of the modernization of higher education in Ukraine at the turn of the century. According to the report of the meeting of the general meeting of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine November 23, 2000", *Visha osvita Ukrayini, Ukraine*, vol. 2, pp. 5—13.

2. Andreychuk, S. (2007), "Management principles of development of higher education of Ukraine in conditions of integration into the European educational space", *Efektivnist derzhavnogo upravlinnya*, vol. 12, pp. 13—18.

3. Vavrenyuk, S. (2018), "State regulation of the reform of higher education in Ukraine at the present stage", *East journal of security studies, Naukovyj zhurnal "Skhidnyj chasopys bezpekovykh studij"*, vol. 2/2, pp. 15—24.

4. Vavrenyuk, S. (2018), "Approaches and Innovative Technologies in Educational Space", *Zbirnyk materialiv XIV Mizhnarodnoi konferentsii: Stratehiia yakosti u promyslovosti i osviti* [Collection of materials of the XIV International Conference: Strategy of Quality in Industry and Education], Varna, Bulgaria, June 4-7, pp. 151—154.

5. Dombrovska, S. (2011), "The quality of education as one of the pillars of a successful state reform of higher education in Ukraine", *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya*, vol. 1, pp. 149—154.

6. Podlasii, I.P. (2004), *Praktichna pedagogika abo tri tehnologii: Interaktivnij pidruchnik dlya pedagogiv rinkovoyi sistemi osviti* [Practical pedagogy or three technologies: Interactive tutorial for educators of the market education system], Word, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2018 р.